

Birtokos szerkezetek a kizzuwatnai luviban: hurri adsztrátum vagy belső változás?

Simon Zsolt

Az ókori Kis-Ázsiában beszélt, az indoeurópai nyelvcsalád anatóliai ágához tartozó luvi nyelv kizzuwatnai nyelvjárásában kiesett a megörökölt birtokosrag és helyette a birtokkal esetben és nemben egyeztetett ún. birtokos melléknévet használtak, melynek szuffixuma *-ašša/ī-* volt. Többes számú birtokos esetén ezt a szuffixumot egy *-nz-* elem követte. A kutatás újabban mind a birtokos melléknévet, mint olyat, mind az *-nz-* elem eredetét az ókori keleti hurri nyelv hatásának tudja be (előbbihez ld. Luraghi 2007 [irodalommal]; utóbbihoz Yakubovich 2009: 50-53). Az előadás azt járja körbe, valóban hurri hatásnak tudható-e be ezen új szerkezet vagy belső változással állunk szemben. Az adatok elemzése alapján véleményem szerint mindkét esetben kielégítő, belső nyelvi magyarázat adható:

1. Ilyen mértékű hatás csak széleskörű kétnyelvűség esetén jöhetett létre. Ám mivel a kizzuwatnai luvi már a hagyományozódás kezdetén (kb. i.e. XVI. sz.) e szerkezetet mutatja fel, a kétnyelvűség csak ez elé lenne datálható (Luraghi 2007: 148). Sajnálatos módon azonban e kétnyelvűség megléte nem bizonyítható, mivel nem állnak rendelkezésre történeti forrásaink e régió (nagyjából Kilikia és attól északra) etnikai összetételéről ebben az időszakban. Azt azonban tudjuk, hogy a hurrik elterjedésének legnyugatibb határa is jóval (dél)keletebbre húzódott ekkortájt, így nem számolhatunk hurri – luvi kétnyelvűséggel Kizzuwatnában.

2. Az *-ašša/ī-* egy indoeurópai eredetű melléknévképző, amely jól adatolt más anatóliai nyelvekben is. E nyelvekben és köztük magában a kizzuwatnai luviban is ez egy produktív melléknévképző *’-i; -os, -es, -ös; valamihez tartozó’* jelentéskörben. Sőt, a kizzuwatnai luvi nyelvjárás közelebbi rokonságában, a vaskori luvi nyelvjárásban, ill. a lyk nyelvjárásokban is rendelkezik azzal a funkcióval, hogy helyettesítheti a birtokos ragot, csak hogy ezekben a nyelvjárásokban / nyelvekben ez nem váltotta fel a birtokos ragot, csak alternatívaként van jelen. Vagyis azt kell mondanunk, hogy ezen kettős funkciónak már mindezen nyelvek közös őseben, az ún. ősluvikusban jelen kellett lennie, amelyet nem lehet i.e. 2000-nél későbbre datálni és földrajzilag Kis-Ázsia teljes déli részét magába foglalja. Azaz a hurri hatásnak ekkor és ekkora területen kellett volna érvényesülnie, ami történetileg teljes biztonsággal kizárható. Luraghi (2007: 148) azonban úgy érvel, hogy a Kizzuwatnába érkező luvik hurri hatásra elvesztették a birtokos ragot és helyébe kialakult birtokos melléknév hullámszerűen terjedt el a rokon nyelvek között. Ez nem csak a §1 történeti okai miatt valószínűtlen, hanem azért is, mert a lyk A nyelvben e képző *-ahe/i-*, a kárban *-ś-*, vagyis nem evidens, hogy egy [assa] hangalakú szuffixum funkciójának kiterjesztése mennyiben befolyásolhatta volna a lyk vagy a kár képző funkcióját. Elengedhetetlen lenne tehát kétnyelvű beszélők feltételezése luvi – lyk és luvi – kár viszonylatban is, ám míg a kár esetet lehetne azzal magyarázni, hogy egy hettita – luvi kétnyelvű elit által irányított birodalomban éltek a késő bronzkorban, a lykok sosem voltak ilyen történeti helyzetben. Más szavakkal, luvi – lyk kétnyelvűség jelenleg nem bizonyítható, így nem világos, miként hathatott volna a luvi nyelvhasználat a lykre.

3. A hagyományos magyarázat szerint az *-nz-* a kizzuwatnai luvi pl. *commune* ragokban (az abl. kivételével) megtalálható – de történetileg különböző eredetű – *-nz-* fonémasor önálló

morfémaként való újraértelmezéseként jött létre (Melchert 2000: 178-179). Yakubovich (2009: 50-53) azonban azt veti ellene, hogy a TŐ+ESET+SZÁM morfémator (TŐ-*ašša-nz-*) tipológiailag nagyon ritka és ezért különleges magyarázatot igényel. Ő is a hurri nyelvben látja e jelenség forrását, ahol a birtokos ragot követi egy, a birtokkal egyeztetett esetrag (ez az ún. *Suffixaufnahme*). Többes számban a többes szám jelét követi a birtokos esetrag, ezt pedig az egyeztető rag. A morfofonológiai folyamatok révén azonban a felszíni szerkezetben sok esetben már nem látszik a birtokos rag, ezért látszólag az egyeztető rag a többes szám jelét követi, s Yakubovich szerint ennek a kalkja lenne a luvi szerkezet.

4. Ezzel a magyarázattal több probléma is akad. Módszertanilag világos, hogy a tipológia csak tendenciákat jelent, és ha valami nem felel meg a tipológiai tendenciáknak, abból cáfoló erejű bizonyíték még nem következik. A fő probléma azonban az, hogy amint fentebb utaltam rá, az *-ašša/ī-* nem az esetet jelölte, hanem egy produktív és transzparens (birtokos) melléknévképzőről van szó, amelyet követtek az esetvégződések. Így valójában a többes számú alakoknál a tipológiailag is kifogástalan SZÁM+ESET a toldalékok sorrendje (*-nz-* + esetrag). Végezetül, Yakubovich megoldása nem kínál megoldást a saját maga által felvetett problémára sem, hiszen a kérdés voltaképp az *-ašša-* és nem a *-nz-* státusa. Más szavakkal, se elméletben nincs szükség külső magyarázatra, se gyakorlatilag, hiszen a klasszikus magyarázat kifogástalanul ad számot ad a rag eredetéről.

Összefoglalóan megállapítható tehát, hogy nem számolhatunk hurri hatással a kizúvatnai luvi nyelvjárás birtokos szerkezeteit illetően.¹

Hivatkozások

Bachvarova, M. R. (2007): *Suffixaufnahme and Genitival Adjectives as an Anatolian Areal Feature in Hurrian, Tyrrhenian, and Anatolian Languages*. In: K. Jones-Bley et al. (szerk.): *Proceedings of the 18th Annual UCLA Indo-European Conference*. Washington, 169-189.

Luraghi, S. (2008): *Possessive Constructions in Anatolian, Hurrian and Urartian as Evidence for Language Contact*. In: B. J. Collins – M. R. Bachvarova – I. C. Rutherford (szerk.): *Anatolian Interfaces. Hittites, Greeks and their Neighbours*. London, 143-151.

Melchert, H. C. (2000): *Aspects of the Cuneiform Luvian Nominal Inflection*. In: Y. L. Arbeitman (szerk.): *The Asia Minor Connexion: Studies on the Pre-Greek Languages in Memory of Charles Carter*. Leuven – Paris, 173-183.

Yakubovich, I. (2009): *Sociolinguistics of the Luvian Language*. Leiden – Boston

---

¹ Bachvarova 2007 tyrrhén hatást lát mindebben, azonban tyrrhének nem éltek Kis-Ázsia középső területein, továbbá a tyrrhén nyelvekben nem volt *Suffixaufnahme*.